

Paweł Sobczyk

Uniwersytet Opolski

<https://orcid.org/0000-0003-1754-6096>

pawel.sobczyk@uni.opole.pl

Nowe kompetencje wyłączne i dzielone Unii Europejskiej w propozycji Parlamentu Europejskiego z 2023 roku

New exclusive and shared competences for the European Union in the European Parliament's 2023 proposal

Streszczenie

Propozycje 13-15 Rezolucji Parlamentu Europejskiego z dnia 22 listopada 2023 r. w sprawie propozycji Parlamentu Europejskiego dotyczących zmiany Traktatów dotyczą kompetencji wyłącznych i dzielonych Unii. Ich celem jest przede wszystkim zwiększenie zdolności Unii do działania oraz wzmocnienie jej legitymacji demokratycznej i rozliczalności. Oznacza to jednak zmniejszenie kompetencji państw członkowskich, a zatem budzi obawy o ograniczenie ich suwerenności. Celem niniejszego artykułu naukowego jest ocena propozycji Parlamentu Europejskiego w zakresie obejmującym kompetencje wyłączne i dzielone Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe: Kompetencje, Rezolucja Parlamentu Europejskiego, Unia Europejska, Traktat z Lizbony

Abstract

Proposals 13–15 of the European Parliament Resolution of 22 November 2023 concerning the European Parliament's proposals for Treaty amendments pertain to the exclusive and shared competences of the Union. Their primary objective is to enhance the Union's capacity to act while strengthening its democratic legitimacy and accountability. However, this entails a reduction in the competences of the Member States,

raising concerns about the potential limitation of their sovereignty. The purpose of this academic article is to assess the European Parliament's proposals regarding the exclusive and shared competences of the European Union.

Keywords: Competences, European Parliament Resolution, European Union, Treaty of Lisbon

1. Wprowadzenie

Sprawozdanie Komisji Spraw Konstytucyjnych Parlamentu Europejskiego (AFCO) A9-0337/2023¹ stanowiło podstawę do opracowania Rezolucji Parlamentu Europejskiego z dnia 22 listopada 2023 r. w sprawie propozycji dotyczących zmiany Traktatów. Celem tych zmian jest przede wszystkim zwiększenie zdolności Unii do działania oraz wzmocnienie jej legitymacji demokratycznej i rozliczalności². W Rezolucji podkreśla się konieczność reformy procesu decyzyjnego, zwłaszcza w kontekście przyszłych rozszerzeń Unii, aby skuteczniej stawić czoła wyzwaniom geopolitycznym³.

Szczególne znaczenie dla realizacji tak określonych celów posiadają propozycje dotyczące kompetencji wyłącznych i dzielonych Unii⁴.

Kompetencji Unii Europejskiej dotyczą propozycje 13-15 w następującym brzmieniu:

„13. proponuje ustanowienie wyłącznych kompetencji Unii w zakresie środowiska i różnorodności biologicznej, a także w zakresie negocjacji w sprawie zmiany klimatu; 14. proponuje ustanowienie kompetencji dzielonych w kwestiach zdrowia publicznego oraz ochrony i poprawy zdrowia ludzkiego, w szczególności w odniesieniu do transgranicznych zagrożeń dla zdrowia, ochrony ludności, przemysłu i edukacji, w szczególności w odniesieniu do kwestii transgranicznych, takich jak wzajemne uznawanie stopni

¹ Sprawdzanie w sprawie wniosków Parlamentu Europejskiego dotyczących zmiany traktatów. Dokument w ramach procedury A9-0337/2023, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0337_PL.html [dostęp 27.01.2025 r.]

² A. Poglódek, *Erozja zasady jednomyślności*, w; G. Pastuszko, *Tendencje federalizacyjne Unii Europejskiej*, Warszawa 2023, s. 203 i n.

³ Proposals of the European Parliament for the amendment of the Treaties, <https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/en/document-summary?id=1767191>, [dostęp 09.11.2025 r.].

⁴ A. Kuś, *Rodzaje kompetencji Unii Europejskiej a unijna polityka podatkowa*, „Studia z Polityki Publicznej” 2014, t. 1(2), s. 79 i n..

naukowych, ocen, kompetencji i kwalifikacji; 15. proponuje dalszy rozwój kompetencji dzielonych Unii w obszarach związanych z energetyką, sprawami zagranicznymi, bezpieczeństwem zewnętrznym i obronnością, polityką dotyczącą granic zewnętrznych w przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości oraz infrastrukturą transgraniczną”⁵.

Celem niniejszego opracowania jest ocena propozycji Parlamentu Europejskiego w zakresie obejmującym kompetencje wyłączne i dzielone Unii Europejskiej. Dlatego też, poza wskazaniem proponowanego nowego brzmienia wybranych przepisów Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej⁶ i Traktatu o Unii Europejskiej⁷ zostaną zarysowane konsekwencje potencjalnego przyjęcia nowych rozwiązań w kontekście zasady suwerenności państw członkowskich Unii Europejskiej⁸.

2. Kompetencje wyłączne

Na podstawie art. 2 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej⁹, Unia Europejska posiada wyłącznie kompetencje (uprawnienia) przyznane jej na mocy Traktatów, co określa się jako zasada przyznania¹⁰. Zgodnie z tą zasadą, Unia może działać wyłącznie w granicach kompetencji przyznanych jej przez państwa członkowskie na mocy Traktatów, by osiągać zawarte w nich cele. Kompetencje nieprzyznane UE na mocy Traktatów leżą w gestii państw członkowskich¹¹.

Podział kompetencji między UE i jej państwami członkowskimi został określony w Traktacie z Lizbony, zgodnie z którym kompetencje

⁵ J.J. Pietras, *Reforma UE: Ocena uwarunkowań i propozycji zmian*, Bruksela 2024, s. 5 i n..

⁶ *Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana)*, Dz. Urz. UE C 202 z 7.06.2016, s. 13, dalej „TUE”

⁷ *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana)*, Dz. Urz. UE C 202 z 7.06.2016, s. 4, dalej „TFUE”.

⁸ Na temat zasady suwerenności narodu kilka lat przed propozycjami Parlamentu Europejskiego z 2023 roku pisał przede wszystkim M. Dobrowolski, *Zasada suwerenności narodu w warunkach integracji Polski z Unią Europejską*, Lublin 2014, s. 335.

⁹ Wersja skonsolidowana Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej – Część pierwsza – Zasady – Tytuł I – Kategorie i dziedziny kompetencji Unii (Dz.U. C 202 z 7.6.2016).

¹⁰ J. Osiejewicz, *Ingerencja harmonizacyjna Unii Europejskiej w porządku prawnym państw członkowskich*, „Ius. Novum” 2014, nr 4, s. 117 i n..

¹¹ P. Craig, *The ECJ and ultra vires action: A conceptual analysis*, „Common Market Law Review” 2011, nr 2, s. 395 i n..

są podzielone na trzy główne kategorie, tj. wyłączne kompetencje UE, kompetencje dzielone oraz kompetencje wspierające¹².

Wyłączne kompetencje UE, to zgodnie z art. 3 Traktatu o funkcjonowaniu UE (TFUE) obszary, w których UE może samodzielnie stanowić prawo i przyjmować wiążące akty prawne¹³. Należą do nich: unia celna¹⁴; ustanawianie reguł konkurencji niezbędnych do funkcjonowania rynku wewnętrznego¹⁵; polityka pieniężna dla krajów strefy euro¹⁶; zachowanie morskich zasobów biologicznych w ramach wspólnej polityki rybołówstwa¹⁷ oraz wspólna polityka handlowa¹⁸.

Jak wynika z propozycji nr 13 zawartej w Rezolucji Parlamentu Europejskiego z dnia 22 listopada 2023 r. proponuje się ustanowienie wyłącznych kompetencji Unii w zakresie ochrony środowiska, różnorodności biologicznej oraz negocjacji dotyczących zmian klimatu. W dotychczas obowiązującym art. 3 ust. 2 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej znajdują się następujące sformułowania: „Unia ma także wyłączną kompetencję do zawierania umów międzynarodowych, jeżeli ich zawarcie zostało przewidziane w akcie ustawodawczym Unii lub jest niezbędne do umożliwienia Unii wykonywania jej wewnętrznych kompetencji lub w zakresie, w jakim ich zawarcie może wpływać na wspólne zasady lub zmieniać ich zakres”. Poprawka nr 69 zawiera następującą propozycję brzmienia tego przepisu: „Unia ma także wyłączną kompetencję do zawierania umów międzynarodowych, w tym w kontekście światowych negocjacji w sprawie zmiany klimatu, jeżeli ich zawarcie zostało przewidziane w akcie ustawodawczym Unii lub jest niezbędne do umożliwienia Unii wykonywania jej wewnętrznych kompetencji lub w zakresie, w jakim ich zawarcie może wpływać na wspólne zasady lub zmieniać ich zakres”¹⁹.

¹² J. Kranz, A. Wyrozumka, *Powierzenie Unii Europejskiej niektórych kompetencji a traktat fiskalny*, „Państwo i Prawo” 2012, nr 7, s. 20 in..

¹³ I. Govaere, „Setting the international scene”: *EU external competence and procedures post Lisbon revisited in the light of ECJ opinion 1/13*, „Common Market Law Review” 2015, nr 5, s. 1278 i n..

¹⁴ A. Kalicka-Mikołajczyk, M. Daulenov, *Unia Celna Jako Forma Integracji Gospodarczej Państw*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2011, t. 86, s. 99 i n..

¹⁵ P. Saganek, *Nowe reguły dotyczące podziału kompetencji między Unię Europejską a państwa członkowskie w świetle Traktatu z Lizbony*, „Przegląd Sejmowy” 2010, nr 4, s. 84 i n..

¹⁶ Z. Polański, *Otoczenie monetarne dla polityki zacieśniania fiskalnego*, [w:] P. Albiński, Z. Polański (red.), *Dylematy polityki makroekonomicznej w warunkach kryzysu zadłużeniowego w Unii Europejskiej*, Warszawa 2015, s. 47 i n..

¹⁷ M. Rabczyńska, *Akwakultura we Wspólnej Polityce Rybołówstwa*, „Komunikaty Rybackie” 2011, nr 6 (125), s. 15 i n..

¹⁸ P. Saganek, *Nowe reguły dotyczące podziału...*, s. 84 i n..

¹⁹ Sprawdzanie w sprawie wniosków Parlamentu Europejskiego dotyczących zmiany traktatów. Dokument w ramach procedury A9-0337/2023.

Traktat z Lizbony²⁰, który wszedł w życie w 2009 roku, nie przyznał Unii nowych wyłącznych kompetencji w dziedzinie środowiska, ale zmienił sposób wykonywania dotychczasowych kompetencji, wprowadzając bardziej precyzyjny podział między kompetencje wyłączne, dzielone i wspierające²¹. Obecnie, zgodnie z Traktatem o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE), polityka w dziedzinie środowiska jest kompetencją dzieloną między Unię a państwami członkowskimi. Oznacza to, że zarówno Unia, jak i państwa członkowskie mogą przyjmować akty prawne w tej dziedzinie, przy czym państwa członkowskie wykonują swoje kompetencje w zakresie, w jakim Unia nie skorzystała ze swoich uprawnień.

Proponowane zmiany zmierzają zatem do przekształcenia tych dziedzin w kompetencje wyłączne Unii, co oznaczałoby, że tylko Unia miałaby prawo do stanowienia prawa w tych obszarach, a państwa członkowskie mogłyby działać jedynie na podstawie upoważnienia Unii lub w celu wykonania jej aktów prawnych²². Propozycje Parlamentu Europejskiego z 2023 roku zmierzają zatem do dalszego rozszerzenia kompetencji Unii w kluczowych obszarach związanych z ochroną środowiska i przeciwdziałaniem zmianom klimatu, co odzwierciedla rosnące znaczenie tych kwestii w polityce Unii Europejskiej.

Wprowadzenie proponowanej zmiany wymagałoby modyfikacji treści odpowiednich artykułów TFUE, w szczególności art. 3, który określa kompetencje wyłączne Unii, oraz art. 4, który definiuje kompetencje dzielone²³.

3. Kompetencje dzielone

Kompetencje dzielone UE, to zgodnie z art. 4 Traktatu o funkcjonowaniu UE (TFUE) obszary, w których UE i jej państwa członkowskie mogą stanowić prawo i przyjmować wiążące akty prawne²⁴. Państwa członkowskie wykonują własne kompetencje w obszarach, w których UE

²⁰ Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, podpisany w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r., *Dz. Urz. UE C 306 z 17.12.2007*, s. 1.

²¹ O. Tkachuk, *Znaczenie Traktatu lizbońskiego Dla Rozwoju współpracy między Unią Europejską a Jej państwami sąsiedzkimi*, „Politeja” 2018, t 15, nr 3(54), s. 373 i n..

²² J.J. Pietras, *Reforma UE: Ocena uwarunkowań i propozycji zmian...*, s. 6 i n.

²³ M. Maci, N.N. Shuibhne, *Proving public interest: The growing impact of evidence in free movement case law*, „Common Market Law Review” 2013, nr 4, s. 965 i n..

²⁴ S. Schill, A. von Bogdandy, *Overcoming absolute primacy: Respect for national identity under the Lisbon Treaty*, „Common Market Law Review” 2011, nr 5, s. 1417 i n..

nie wykonuje lub postanawia nie wykonywać własnych kompetencji²⁵. Kompetencje dzielone między UE a państwami członkowskimi dotyczą następujących obszarów, wymienionych w art. 4 ust. 2 TFUE: „a) rynek wewnętrzny²⁶; b) polityka społeczna w odniesieniu do aspektów określonych w niniejszym Traktacie²⁷; c) spójność gospodarcza, społeczna i terytorialna²⁸; d) rolnictwo i rybołówstwo, z wyłączeniem zachowania morskich zasobów biologicznych²⁹; e) środowisko³⁰; f) ochrona konsumentów³¹; g) transport³²; h) sieci transeuropejskie³³; i) energia³⁴; j) przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości³⁵; k) wspólne problemy bezpieczeństwa w zakresie zdrowia publicznego w odniesieniu do aspektów określonych w niniejszym Traktacie³⁶”.

Ponadto, na podstawie art. 4 ust. 3 TFUE, do kompetencji dzielonych zalicza się badania, rozwój technologiczny³⁷ i przestrzeń kosmiczną³⁸, z zastrzeżeniem, że „W dziedzinach badań, rozwoju technologicznego i przestrzeni kosmicznej Unia ma kompetencje do prowadzenia działań, w szczególności do określania i realizacji programów, jednakże

²⁵ J. Ciapała, *Wokół pojmowania i wykonywania suwerenności w warunkach członkostwa w Unii Europejskiej – kilka uwag podstawowych, lecz czy przekonujących?*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2014, nr 1, s. 83 i n..

²⁶ M. Maci, N. N. Shuibhne, *Proving public interest...*, s. 965 i n..

²⁷ K. Gromek-Broc, *Europejska polityka socjalna przed i po Traktacie z Amsterdamu*, „Państwo i Prawo” 2002, nr 10, s. 37 i n..

²⁸ J. Podkowik, *Charakter prawny wytycznych dotyczących programów operacyjnych finansowanych ze środków UE*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2012, nr 4, s. 69 i n..

²⁹ B. Jeżyńska, *Pojęcie producenta rolnego w ustawodawstwie europejskim (zagadnienia wybrane)*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2005, nr 6, s. 25 i n..

³⁰ A. Wasilewski, *Prawna problematyka ochrony środowiska w związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej (kwestia granic związania Państw Członkowskich prawem WE)*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2004, nr 2, s. 183.

³¹ I. Graef, *Consumer sovereignty and competition law: From personalization to diversity*, „Common Market Law Review” 2021, nr 2, s. 471 i n..

³² E. Jasiuk, *Ogólne zasady przyznawania pomocy finansowej Unii Europejskiej w zakresie transeuropejskich sieci transportowych dotyczące transportu lotniczego*, „Studia Prawnicze KUL” 2013, nr 3, s. 31 i n..

³³ M.C. Gamito, *Rec.: A. Savin, EU Telecommunications Law, Cheltenham 2018*, „Common Market Law Review” 2020, nr 3, s. 962-964.

³⁴ K. Zawodziński, *Solidarność energetyczna jako ogólna zasada prawa Unii Europejskiej*, internetowy „Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny” 2021, nr 5, s. 33 i n..

³⁵ G. Krzysztofuk, *Perspektywy współpracy sądowej w sprawach karnych w Unii Europejskiej*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 7-8, s. 188 i n..

³⁶ K. Kowalik-Bańczyk, *Kompetencje Unii Europejskiej wobec epidemii COVID-19*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020, nr 5, s. 8-11.

³⁷ V. Brisimi, *Rec.: T. Käseberg, Intellectual Property, Antitrust and Cumulative Innovation in the EU and the US, Oxford 2012*, „Common Market Law Review” 2013, nr 4, s. 1178-1180.

³⁸ Z. Brodecki, K. Malinowska, *Regulacja odpowiedzialności za szkodę i jej ubezpieczenia w przyszłym polskim ustawodawstwie kosmicznym*, „Państwo i Prawo” 2019, nr 2, s. 50 i n..

wykonywanie tych kompetencji nie może doprowadzić do uniemożliwienia Państwom Członkowskim wykonywania ich kompetencji”³⁹.

Wreszcie, na podstawie art. 4 ust. 4 TFUE, do kompetencji dzielonych zalicza się także współpracę na rzecz rozwoju i pomocy humanitarnej⁴⁰: „W dziedzinach współpracy na rzecz rozwoju i pomocy humanitarnej Unia ma kompetencje do prowadzenia działań i wspólnej polityki, jednakże wykonywanie tych kompetencji nie może doprowadzić do uniemożliwienia Państwom Członkowskim wykonywania ich kompetencji”⁴¹.

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 22 listopada 2023 r. zawiera propozycje zmian w Traktatach Unii Europejskiej, mające na celu rozszerzenie kompetencji dzielonych między Unią a państwami członkowskimi. Propozycje zostały zawarte w punkcie 14 i 15 Rezolucji. W pierwszym z nich proponuje się rozszerzenie kompetencji dzielonych w kluczowych obszarach, takich jak kwestie zdrowia publicznego oraz ochrony i poprawy zdrowia ludzkiego, w szczególności w odniesieniu do transgranicznych zagrożeń dla zdrowia, ochrony ludności, przemysłu i edukacji, w szczególności w odniesieniu do kwestii transgranicznych, takich jak wzajemne uznawanie stopni naukowych, ocen, kompetencji i kwalifikacji. Problematyki tej dotyczy kilka poprawek. Poprawka nr 70 dotychczasową treść art. 4 ust. 2 lit. e proponuje zastąpić nowym brzmieniem: „e) zdrowie publiczne, zwłaszcza ochrona i poprawa zdrowia ludzkiego, w szczególności transgraniczne zagrożenia dla zdrowia, w tym powszechny i pełny dostęp do zdrowia i praw seksualnych i reprodukcyjnych, oraz podejście „Jedno zdrowie””⁴².

Poprawka nr 71 zawiera propozycję polegającą na dodaniu w art. 4 ust. 2 lit. g po słowie „transport”, sformułowania „w tym infrastruktura transgraniczna”⁴³.

Ważną zmianę proponuje się w Poprawce nr 73, dotyczącej art. 4 ust. 2 lit. j, gdzie po kompetencjach Unii dotyczących przestrzeni wolności,

³⁹ Wersja skonsolidowana Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej – Część pierwsza – Zasady – Tytuł I – Kategorie i dziedziny kompetencji Unii (Dz.U. C 202 z 7.06.2016).

⁴⁰ F. Tereszkievicz, *Unia Europejska wobec problemów globalnych – instrumenty prawne Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa po traktacie lizbońskim*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2011, nr 85, s. 51 i n..

⁴¹ Wersja skonsolidowana Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej – Część pierwsza – Zasady – Tytuł I – Kategorie i dziedziny kompetencji Unii (Dz.U. C 202 z 7.06.2016).

⁴² Sprawdzanie w sprawie wniosków Parlamentu Europejskiego dotyczących zmiany traktatów. Dokument w ramach procedury A9-0337/2023.

⁴³ Ibidem.

bezpieczeństwa i sprawiedliwości, proponuje się dodanie „oraz polityka dotycząca granic zewnętrznych”⁴⁴.

Poprawki 74-76 zawierają propozycje dodania do art. 4 ust. 2 TFUE trzech nowych liter (ka, kb i kc). Nowa litera ka) miałaby brzmienie „ochrona ludności”, nowa litera kb) „przemysł”, zaś nowa litera kc) – „edukacja, w szczególności w odniesieniu do kwestii transgranicznych, takich jak wzajemne uznawanie stopni naukowych, ocen, umiejętności i kwalifikacji”⁴⁵. W konsekwencji przyjęcia takich zmian, uchylona zostałaby na podstawie Poprawki nr 77 treść art. 6 lit. a TFUE („ochrona i poprawa zdrowia ludzkiego;”) oraz na podstawie Poprawki nr 79 art. 6 lit. f TFUE („ochrona ludności”)⁴⁶. Częściowo zaś uchylona zostałaby na podstawie Poprawki nr 78 treść art. 6 lit. e (uchylenie w zakresie słowa „edukacja”)⁴⁷.

Przechodząc do bardziej szczegółowej analizy propozycji zawartych w punkcie 14 Rezolucji należy wskazać, że w obowiązującym stanie prawnym, na podstawie art. 168 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Unia uzupełnia polityki krajowe, koncentrując się na poprawie zdrowia publicznego, zapobieganiu chorobom oraz eliminacji źródeł zagrożeń dla zdrowia⁴⁸. Działania te obejmują monitorowanie i zwalczanie poważnych transgranicznych zagrożeń zdrowotnych. Propozycje Parlamentu Europejskiego, zawarte w punkcie 14 zawierają koncepcję rozszerzenia kompetencji dzielonych na kilka nowych obszarów. Po pierwsze, w dziedzinie zdrowia publicznego, co ma służyć wzmocnieniu roli Unii w przeciwdziałaniu transgranicznym zagrożeniom zdrowotnym⁴⁹. Przyjęcie takiego rozwiązania wymagałoby zapewne modyfikacji art. 168 TFUE w celu zwiększenia uprawnień Unii w tym zakresie. Po drugie, obecnie Unia wspiera i koordynuje działania państw członkowskich w zakresie ochrony ludności. Propozycje mogą dotyczyć formalnego włączenia tego obszaru do kompetencji dzielonych, co wiązałoby się z odpowiednimi zmianami w TFUE. Po trzecie, w dziedzinie przemysłu, mimo iż Unia prowadzi politykę przemysłową wspierającą konkurencyjność,

⁴⁴ Ibidem

⁴⁵ Ibidem

⁴⁶ Ibidem

⁴⁷ Ibidem

⁴⁸ J. Bazylińska-Nagler, *Transgraniczne usługi zdrowotne w unijnym i polskim porządku prawnym*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2015, nr 1, s. 2-12.

⁴⁹ P. Dąbrowska-Kłosińska, *Stosowanie unijnych przepisów o transgranicznych zagrożeniach dla zdrowia a ochrona danych osobowych w UE*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2016, nr 107, s. 55- i n..

rozszerzenie kompetencji dzielonych mogłoby umożliwić bardziej zintegrowane podejście do kwestii przemysłowych, zwłaszcza w kontekście transgranicznym⁵⁰. Po czwarte wreszcie, Unia obecnie wspiera, koordynuje i uzupełnia działania państw członkowskich w dziedzinie edukacji⁵¹. Propozycje mogą dotyczyć wprowadzenia mechanizmów ułatwiających wzajemne uznawanie kwalifikacji i stopni naukowych, co wymagałoby zmian traktatowych⁵².

W punkcie 15 Propozycji proponowane zmiany dotyczą rozszerzenia kompetencji dzielonych Unii w takich obszarach jak energetyka, sprawy zagraniczne, bezpieczeństwo zewnętrzne i obronność, polityka dotycząca granic zewnętrznych oraz infrastruktura transgraniczna. I tak, w Poprawce 73 proponuje się zmienić treść art. 4 akapit 2 lit. k z tekstu obowiązującego „wspólne problemy bezpieczeństwa w zakresie zdrowia publicznego w odniesieniu do aspektów określonych w niniejszym Traktacie” na „sprawy zagraniczne, bezpieczeństwo zewnętrzne i obronność”⁵³.

Zmiany proponowane w zakresie rozszerzenia kompetencji dzielonych, a zawarte w punkcie 15 Rezolucji dotyczą kilku, ale za to niezwykle ważnych – czy wręcz kluczowych – obszarów aktywności państw członkowskich. I tak, w obszarze energetyki, w artykule 194 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej zostały określone cele unijnej polityki energetycznej, takie jak zapewnienie funkcjonowania rynku energii, bezpieczeństwo dostaw energii, promowanie efektywności energetycznej oraz rozwój odnawialnych źródeł energii⁵⁴. W rezolucji proponuje się wzmocnienie kompetencji Unii w zakresie energetyki, co może wiązać się z modyfikacją artykułu 194 TFUE w celu umożliwienia Unii bardziej zdecydowanego działania w obszarze polityki energetycznej, zwłaszcza w kontekście transgranicznych wyzwań energetycznych.

⁵⁰ D. Adamski, *Rec.: M. Cisneros, The Role of EU State Aid Law in Promoting a Pro-innovation Policy. A Review from the Perspective of University-Industry R&D Cooperation, Antwerp 2014*, „Common Market Law Review” 2015, nr 4, s. 1165-1167.

⁵¹ M. Dougan, *Fees, grants, loans and dole cheques: Who covers the costs of migrant education within the EU?*, „Common Market Law Review” 2005, nr 4, s. 945 i n..

⁵² D. Pogorzelska, *Podnoszenie kwalifikacji zawodowych w prawie międzynarodowym, europejskim i na gruncie prawa polskiego*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2002, nr 2, s. 9.

⁵³ Sprawdzanie w sprawie wniosków Parlamentu Europejskiego dotyczących zmiany traktatów. Dokument w ramach procedury A9-0337/2023.

⁵⁴ B. Nowak, *Solidarność i bezpieczeństwo energetyczne jako elementy polityki energetycznej UE. Wybrane prawne formy realizacji na rynku gazu*, „Studia Europejskie” 2014, nr 2, s. 75-89; N. Kozłowska, *Analiza porównawcza systemów rozliczeń wytwarzania energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii – net-metering a net-billing*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2023, nr 7, s. 28-30.

W odniesieniu do spraw zagranicznych, bezpieczeństwa zewnętrznego i obronności w Traktacie z Lizbony zostało wprowadzone stanowisko Wysokiego Przedstawiciela Unii do Spraw Zagranicznych i Polityki Bezpieczeństwa (High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy), który przewodniczy Radzie do Spraw Zagranicznych⁵⁵. W Rezolucji wskazuje się na potrzebę dalszego wzmocnienia wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa poprzez zwiększenie kompetencji Unii w tych obszarach, co mogłoby wymagać zmian w odpowiednich artykułach Traktatu o Unii Europejskiej dotyczących wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

W zakresie polityki dotyczącej granic zewnętrznych w przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, któremu zagadnieniu jest poświęcony art. 77 TFUE dotyczący polityki Unii w zakresie zarządzania granicami zewnętrznymi, w tym kontroli granicznej i wizowej⁵⁶, Rezolucja zawiera propozycję rozszerzenia kompetencji Unii w zakresie ochrony granic zewnętrznych, co wiązałoby się z modyfikacją artykułu 77 TFUE w celu umożliwienia Unii skuteczniejszego działania w obszarze zarządzania granicami, zwłaszcza w kontekście transgranicznych zagrożeń.

Na ostatnim miejscu w punkcie 15 Rezolucji została wskazana propozycja rozszerzenia kompetencji dzielonych Unii w zakresie infrastruktury transgranicznej. Obecnie art. 170 TFUE dotyczy rozwoju transeuropejskich sieci w obszarze transportu, telekomunikacji i energetyki, mających na celu wzmocnienie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej Unii⁵⁷. Zmiany zmierzające w kierunku modyfikacji art. 170 TFUE, pozwoliłyby na bardziej zintegrowane podejście do planowania i realizacji projektów infrastrukturalnych o znaczeniu transgranicznym.

Konkludując tę część rozważań, należy odnotować, że na podstawie art. 5 ust. 1 zdanie pierwsze TFUE, granice kompetencji UE wyznacza

⁵⁵ Przepisy dotyczące Wysokiego Przedstawiciela Unii do Spraw Zagranicznych i Polityki Bezpieczeństwa znajdują się przede wszystkim w Traktacie o Unii Europejskiej i Traktacie o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej. W pierwszym z nich (art. 18) zostało ustanowione stanowisko Wysokiego Komisarza, określony sposób jego powoływania i wskazane, że pełni on funkcje w ramach rady Unii Europejskiej i Komisji Europejskiej. Pozostałe przepisy TUE odnoszące się do Wysokiego Komisarza to art. 27, art. 31 oraz art. 42-26. W TFUE jest to art. 222. Ponadto, zadania Wysokiego Komisarza mogą być określane w decyzjach Rady Europejskiej oraz w rozporządzeniach i decyzjach Unii Europejskiej. Zob. M. Pleszka, *High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy – Analysis of the Lisbon Treaty Provisions*, „Yearbook of Polish European Studies” 2010, nr 13, s. 81 i n..

⁵⁶ M. Zieliński, *Klasyfikacje agencji zdecentralizowanych Unii Europejskiej*, „Studia Prawnicze KUL” 2017, nr 1, s. 179 i n..

⁵⁷ I. Wendt, *Rec.: M. de Visser, Network-based Governance in EC Law – The Example of EC Competition and EC Communications Law*, Oxford 2009, „Common Market Law Review” 2010, nr 6, s. 1872-1875.

zasada przyznania⁵⁸. „Wykonywanie tych kompetencji – zgodnie ze zdaniem drugim przywołanego przepisu – podlega zasadom pomocniczości i proporcjonalności”⁵⁹. Zgodnie z zasadą proporcjonalności, treść i zakres działań UE nie wykraczają poza to, co jest konieczne do osiągnięcia celów Traktatów⁶⁰. Na mocy zasady pomocniczości, w dziedzinach, które nie należą do jej wyłącznej kompetencji, UE podejmuje działania tylko w takim zakresie, w jakim cele zamierzonego działania nie mogą zostać osiągnięte w wystarczający sposób przez państwa członkowskie i jeśli możliwe jest lepsze ich osiągnięcie na poziomie UE⁶¹.

4. Zmiany proponowane przez Parlament Europejski versus suwerenność państwa

Zaproponowane przez Parlament Europejski w Rezolucji z 22 listopada 2023 roku zmiany dotyczące podziału kompetencji i zasady pomocniczości, warto krótko odnieść do zasady (koncepcji) suwerenności narodu i zasady *pacta sunt servanda*⁶².

Suwerenność państwa odnosi się przede wszystkim do prawa międzynarodowego i łączy się z sytuacją państwa w stosunkach zewnętrznych. Niemniej jednak ewoluuje w kierunku krajowego porządku prawnego, ze względu na konieczność redefinicji w związku z rozwijającym się zjawiskiem integracji regionalnej i wynikającą z niego koniecznością

⁵⁸ Należy wspomnieć, że poza wskazanymi ze względu na propozycje zmian kompetencjami wyłącznymi i dzielonymi wyróżnia się jeszcze kompetencje wspierające UE. Zgodnie z art. 6 Traktatu o funkcjonowaniu UE (TFUE) są to kompetencje do prowadzenia działań mających na celu wspieranie, koordynowanie lub uzupełnianie działań Państw Członkowskich. Do dziedzin takich działań o wymiarze europejskim należą: „a) ochrona i poprawa zdrowia ludzkiego; b) przemysł; c) kultura; d) turystyka; e) edukacja, kształcenie zawodowe, młodzież i sport; f) ochrona ludności; g) współpraca administracyjna”. Prawnie wiążące akty UE nie mogą wymagać harmonizacji praw i przepisów państw członkowskich. Zob. A.M. Świątkowski, *Spór o prymat prawa unijnego nad konstytucjami państw członkowskich – déjà vu*, „Palestra” 2020, nr 11, s. 5 i n..

⁵⁹ M. Möstl, *Preconditions and limits of mutual recognition*, „Common Market Law Review” 2010, nr 2, s. 405- i n..

⁶⁰ J. Maliszewski-Nienartowicz, *Proporcjonalność jako zasada wyznaczająca granice działania wspólnoty europejskiej*, „Państwo i Społeczeństwo” 2005, nr 1, s. 107-111.

⁶¹ Zob. C. Mik, *Opinia prawna na temat pojmowania aktów ustawodawczych i znaczenia tego pojęcia dla pozycji parlamentów narodowych w Unii Europejskiej*, „Zeszyty Prawnicze BAS” 2010, nr 2, s. 96 i n..

⁶² M. Dobrowolski *Zasada suwerenności narodu w warunkach integracji Polski z Unią Europejską*, Lublin 2014, s. 335.

określenia konstytucyjnych podstaw ograniczenia kompetencji państwa poprzez ich przekazanie Unii Europejskiej⁶³.

Procesy integracyjne sprzyjają rozszerzaniu się zakresu kompetencji wykonywanych na płaszczyźnie unijnej (kosztem państwowej), co znajduje potwierdzenie w Traktacie z Lizbony, w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej⁶⁴ oraz w przedstawionych propozycjach Parlamentu Europejskiego. Jako przykład wystarczy przywołać zasadę pierwszeństwa prawa wspólnotowego przed krajowym wyinterpretowaną i propagowaną przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości. Jak wskazuje Krzysztof Wójtowicz, przeciwdziałanie temu zjawisku polega m.in. na określaniu zakresu materii objętych wyłączną kompetencją państw członkowskich⁶⁵.

Na gruncie tzw. klauzuli europejskiej wspomina się o zasadzie wzajemności, która powinna zostać sformułowana w przepisach, na podstawie których państwo ogranicza swoją suwerenność poprzez przekazanie kompetencji w niektórych sprawach na rzecz organizacji międzynarodowej, otrzymując w zamian możliwość współdecydowania na płaszczyźnie organów tej organizacji⁶⁶. W polskiej Konstytucji z 1997⁶⁷ roku zabrakło tego typu gwarancji, występują one np. w Konstytucji Francji⁶⁸, Włoch⁶⁹. Stąd w polskiej Konstytucji brak gwarancji uzyskania w zamian za przekazanie kompetencji w niektórych sprawach pewnych możliwości działania na arenie międzynarodowej, co zostało nazwane przez Jerzego Jaskiernię efektem kompensacyjnym⁷⁰.

Członkostwo państwa w Unii Europejskiej wiąże się także z zagadnieniem wykonywania przez państwo jego kompetencji ze skutkiem

⁶³ D. Held, *The Decline of the Nation State* [w:] S. Hall, M. Jacques (red.) *New Times. The Changing Face of Politics in 1990s*, London 1999, s. 202.

⁶⁴ Wcześniej Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości.

⁶⁵ K. Wójtowicz, *Suwerenność w procesie integracji europejskiej*, [w:] W.J. Wołpiuk (red.), *Spór o suwerenność*, Warszawa 2001, s. 173-174. Por. także R. Potorski, *Zasada nadrzędności prawa wspólnotowego a pojęcie suwerenności w świetle opinii, doktryny i orzecznictwa Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości*, [w:] Z. Leszczyński, S. Sadowski (red.), *Suwerenność państwa we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2005, s. 244 i n..

⁶⁶ K. Wójtowicz, *Prawo międzynarodowe w systemie źródeł RP*, [w:] M. Granat (red.), *System źródeł prawa w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Materiały XLII Ogólnopolskiej Konferencji Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego, Nałęczów 1-3 czerwca 2000*, Lublin 2000, s. 67 i n.

⁶⁷ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319, z 2006 r. Nr 200, poz. 1471, z 2009 r., Nr 114, poz. 946.

⁶⁸ A. Tabak, *Najważniejsze nowelizacje Konstytucji V Republiki Francji i ich wpływ na kształt ustroju politycznego państwa francuskiego*, „*Studia Iuridica Lublinensia*” 2017, t. 26, nr 2, s. 129 i n..

⁶⁹ J. Szymanek, *Wstęp do nauki o konstytucji*, Warszawa 2024, s. 130-132.

⁷⁰ J. Jaskiernia, *Członkostwo Polski w Unii Europejskiej jako przesłanka możliwych zmian w Konstytucji RP*, „*Przegląd Prawa Konstytucyjnego*” 2021, nr 5 (63), s. 203 in..

eksterytorialnym. Oznacza to, że jedno państwo podejmuje próbę wywierania wpływu na stosunki prawne w innym państwie bez jego zgody i bez tytułu prawnomiędzynarodowego. Suwerenność jednego państwa ma granice w suwerenności innego państwa, dlatego też takie działanie jest jednym z zagrożeń suwerenności, poprzez przyczynianie się do rozciągnięcia kompetencji jednego państwa wobec innego⁷¹.

U podstaw członkostwa państwa w Unii Europejskiej leży przekazanie – określane także jako powierzenie, przyznanie lub transfer – jego kompetencji i ich wykonywania. Współczesna doktryna, w ślad za europejskimi politykami, ewoluuje bowiem od koncepcji „ograniczenia kompetencji” w kierunku „przekazania kompetencji”, co ma wymiar zdecydowanie bardziej pozytywny⁷². Przy czym zakres przedmiotowy przekazanych kompetencji nie ogranicza się obecnie do posiadanych kompetencji, ale polega także na wyposażeniu organów UE w nowe kompetencje, których poszczególne państwa nie posiadały, czego klasycznym przykładem są środki ochrony praw człowieka oraz kompetencje UE w stosunku do państw trzecich. Niezależnie od przyjętej terminologii, ograniczenie czy też przekazanie kompetencji suwerennego państwa dokonywane jest na podstawie umowy międzynarodowej, stąd – zgodnie z typizacją zaproponowaną przez J. Kranza – ma charakter prawny i dobrowolny. Wskazuje on, że kompetencje państwa i ich wykonywanie podlegają ograniczeniom, których źródłem jest konieczność współpracy międzynarodowej. „Ograniczenia mogą być prawne lub faktyczne, legalne lub nielegalne, dobrowolne lub przymusowe”⁷³.

W konstytucjach większości państw-członków Unii Europejskiej nie ma przepisów bezpośrednio regulujących rolę organów państwa w sytuacji członkostwa państwa w organizacji ponadnarodowej jaką jest Unia. Wyjątkiem, dotyczącym możliwości przekazania organizacji międzynarodowej lub organowi międzynarodowemu kompetencji organów władzy państwowej w niektórych sprawach, są tzw. klauzule europejskie, które pośrednio oznaczają zgodę państwa na ograniczenie władzy na poziomie krajowym i częściowe jej przekazanie organowi międzyrządowemu

⁷¹ J. Kranz, *Państwo i jego suwerenność*, „Państwo i Prawo” 1996, nr 7, s. 9-11.

⁷² C. Mik, *Powierzenie Unii Europejskiej władzy przez państwa członkowskie i jego podstawowe konsekwencje prawne*, [w:] J. Kranz (red.), *Suwerenność i ponadnarodowość a integracja europejska*, Warszawa 2006, s. 83 i n..

⁷³ J. Kranz, *Suwerenność państwa i prawo międzynarodowe*, [w:] W.J. Wołpiuk (red.), *Spór o suwerenność*, Warszawa 2001, s. 108-109.

i ponadnarodowemu⁷⁴. Treść regulacji konstytucyjnych dotyczących przekazania kompetencji przez państwa członkowskie na rzecz Unii Europejskiej jest jednak różnicowana, dlatego w tzw. literaturze przedmiotu, zwraca się uwagę na brak konstytucyjnej przychylności wobec Unii Europejskiej oraz opcji integracyjnej w ustawach zasadniczych⁷⁵.

Z ograniczeniem kompetencji państwa w sytuacji jego członkostwa w Unii Europejskiej wiąże się m.in. zakres przekazywanych przez nie kompetencji. Współczesny konstytucjonalizm nie posługuje się bowiem pojęciami ograniczenia suwerenności czy kompetencji i ich wykonywania, tylko co najwyżej przekazania (transferu) kompetencji, który nie może być równoznaczny z przekazaniem wszystkich kompetencji w danej dziedzinie, np. stanowienia prawa. Procesy integracyjne sprzyjają rozszerzaniu się zakresu kompetencji wykonywanych na płaszczyźnie unijnej (kosztem państwowej), co znajduje potwierdzenie w Traktacie z Lizbony oraz w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości i Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Jako przykład można przywołać zasadę pierwszeństwa prawa wspólnotowego przed krajowym wyinterpretowaną i propagowaną przez ETS, a następnie TSUE. Jak wskazuje K. Wójtowicz, przeciwdziałanie temu zjawisku polega m.in. na określaniu zakresu materii objętych wyłączną kompetencją państw członkowskich⁷⁶. W tej kwestii wypowiedział się m.in. polski Trybunał Konstytucyjny, stwierdzając w wyroku z dnia 11 maja 2005 r., że konstytucyjnie zagwarantowane możliwości przekazania kompetencji w niektórych sprawach oznacza „zakaz przekazania ogółu kompetencji danego organu, przekazania kompetencji w całości spraw w danej dziedzinie, jak i zakaz przekazania kompetencji co do istoty spraw określających gestię danego organu władzy państwowej”⁷⁷.

⁷⁴ P. Chybalski, *Analiza porównawcza konstytucji państw członkowskich Unii Europejskiej w zakresie podstaw członkostwa tych państw w Unii*, Warszawa 2010, s. 15-19.

⁷⁵ J. Galster, *Tzw. opcja integracyjna konstytucji państw członkowskich a przychylność polskiego ustawodawcy konstytucyjnego wobec przystąpienia do Unii Europejskiej*, C. Mik (red.), w: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku a członkostwo Polski w Unii Europejskiej*, Toruń 1999, s. 135.

⁷⁶ K. Wójtowicz, *Suwerenność w procesie integracji...*, s. 171-173.

⁷⁷ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego, sygn. akt K 18/04, OTK ZU 2005/5A/49.

5. Podsumowanie

Propozycje zmian w zakresie kompetencji wyłącznych i dzielonych Unii Europejskiej przyjęte przez Parlament Europejski w Rezolucji z dnia 22 listopada 2023 r. w sprawie propozycji Parlamentu Europejskiego dotyczących zmiany Traktatów dotyczą jednego z kluczowych zagadnień dla tożsamości i funkcjonowania Unii Europejskiej. Z przedstawionych poprawek jednoznacznie wynika chęć wzmocnienia efektywności Unii, czemu ma służyć przeniesienie niektórych kompetencji z poziomu państw członkowskich na poziom Unii, w tym utworzenie nowych kompetencji wyłącznych UE w dziedzinie ochrony środowiska i bioróżnorodności oraz rozszerzenie kompetencji współdzielonych na takie obszary jak polityka zagraniczna i bezpieczeństwa, ochrona granic, zdrowie publiczne, przemysł i edukacja. Wprowadzenie zmian proponowanych w odniesieniu do kompetencji Unii będzie się wiązało – co zrozumiałe – z jednoczesnym osłabieniem krajów członkowskich w tym zakresie.

Przyjęcie proponowanych zmian wymaga oczywiście zastosowania określonych w Traktacie z Lizbony procedur, co przy coraz większej polaryzacji politycznej *in genere* w Europie oraz *in specie* w instytucjach unijnych niekoniecznie może zakończyć się sukcesem. Świadczyć o tym może m.in. to, że ponad rok od przyjęcia Rezolucji niewiele zrobiono w zakresie jej „implementacji”.

Za otwarte należy uznać pytania, czy wskazane w punktach 13-15 Rezolucji Parlamentu Europejskiego propozycje rzeczywiście mają na celu dostosowanie struktury i funkcjonowania Unii Europejskiej do współczesnych wyzwań, a jeśli tak, czy będą one właściwą reakcją na zmiany geopolityczne, kryzysy zdrowotne czy kwestie klimatyczne⁷⁸. Ponadto, czy w perspektywie potencjalnego rozszerzenia Unii uznać je można za właściwe przygotowanie Unii do przyszłych procesów integracyjnych.

⁷⁸ D. Kabat-Rudnicka, *Danuta, Przyszłość Unii Europejskiej: możliwe kierunki zmian*, „Politeja” 2024, nr 21, s. 68-72.

Bibliografia

- Adamski D., *Rec.: M. Cisneros, The Role of EU State Aid Law in Promoting a Pro-innovation Policy. A Review from the Perspective of University-Industry R&D Cooperation, Antwerp 2014*, „Common Market Law Review” 2015, nr 4
- Bazylińska-Nagler J., *Transgraniczne usługi zdrowotne w unijnym i polskim porządku prawnym*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2015, nr 1
- Brisimi V., *Rec.: T. Käseberg, Intellectual Property, Antitrust and Cumulative Innovation in the EU and the US, Oxford 2012*, „Common Market Law Review” 2013, nr 4
- Brodecki Z., Malinowska K., *Regulacja odpowiedzialności za szkodę i jej ubezpieczenia w przyszłym polskim ustawodawstwie kosmicznym*, „Państwo i Prawo” 2019, nr 2
- Chybalski P., *Analiza porównawcza konstytucji państw członkowskich Unii Europejskiej w zakresie podstaw członkostwa tych państw w Unii*, Warszawa 2010
- Ciapała J., *Wokół pojmowania i wykonywania suwerenności w warunkach członkostwa w Unii Europejskiej – kilka uwag podstawowych, lecz czy przekonujących?*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2014, nr 1
- Craig P., *The ECJ and ultra vires action: A conceptual analysis*, „Common Market Law Review” 2011, nr 2
- Dąbrowska-Kłosińska P., *Stosowanie unijnych przepisów o transgranicznych zagrożeniach dla zdrowia a ochrona danych osobowych w UE*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2016, nr 107
- Dobrowolski M., *Zasada suwerenności narodu w warunkach integracji Polski z Unią Europejską*, Lublin 2014
- Dougan M., *Fees, grants, loans and dole cheques: Who covers the costs of migrant education within the EU?*, „Common Market Law Review” 2005, nr 4
- Galster J., *Tzw. opcja integracyjna konstytucji państw członkowskich a przychyłność polskiego ustawodawcy konstytucyjnego wobec przystąpienia do Unii Europejskiej*, w: C. Mik (red.), w: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku a członkostwo Polski w Unii Europejskiej* Toruń 1999
- Gamito M.C., *Rec.: A. Savin, EU Telecommunications Law, Cheltenham 2018*, „Common Market Law Review” 2020, nr 3
- Govaere I., *“Setting the international scene”: EU external competence and procedures post Lisbon revisited in the light of ECJ opinion 1/13*, „Common Market Law Review” 2015, nr 5
- Graef I., *Consumer sovereignty and competition law: From personalization to diversity*, „Common Market Law Review” 2021, nr 2
- Gromek-Broc K., *Europejska polityka socjalna przed i po Traktacie z Amsterdamu*, „Państwo i Prawo” 2002, nr 10

- Held D., *The Decline of the Nation State* [w:] S. Hall, M. Jacques (red.) *New Times. The Changing Face of Politics in 1990s*, London 1999
- Jasiuk E., *Ogólne zasady przyznawania pomocy finansowej Unii Europejskiej w zakresie transeuropejskich sieci transportowych dotyczące transportu lotniczego*, „Studia Prawnicze KUL” 2013, nr 3
- Jaskiernia J., *Członkostwo Polski w Unii Europejskiej jako przesłanka możliwych zmian w Konstytucji RP*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2021, nr 5 (63)
- Jeżyńska B., *Pojęcie producenta rolnego w ustawodawstwie europejskim (zagadnienia wybrane)*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2005, nr 6
- Kabat-Rudnicka D., *Przyszłość Unii Europejskiej: możliwe kierunki zmian*, „Politeja” 2024, nr 21
- Kalicka-Mikołajczyk A., Daulenov M., *Unia Celna Jako Forma Integracji Gospodarczej Państw*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2011, t. 86
- Kowalik-Bańczyk K., *Kompetencje Unii Europejskiej wobec epidemii COVID-19*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020, nr 5
- Kozłowska N., *Analiza porównawcza systemów rozliczeń wytwarzania energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii – net-metering a net-billing*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2023, nr 7
- Kranz J., *Państwo i jego suwerenność*, „Państwo i Prawo” 1996, nr 7
- Kranz J., *Suwerenność państwa i prawo międzynarodowe*, [w:] W.J. Wołpiuk (red.), *Spór o suwerenność*, Warszawa 2001
- Kranz J., Wyrozumska A., *Powierzenie Unii Europejskiej niektórych kompetencji a traktat fiskalny*, „Państwo i Prawo” 2012, nr 7
- Krzysztofiuk G., *Perspektywy współpracy sądowej w sprawach karnych w Unii Europejskiej*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 7-8
- Kuś A., *Rodzaje kompetencji Unii Europejskiej a unijna polityka podatkowa*, „Studia z Polityki Publicznej”, 1(2)/2014
- Maci M., Shuibhne N. N., *Proving public interest: The growing impact of evidence in free movement case law*, „Common Market Law Review” 2013, nr 4
- Maliszewski-Nienartowicz J., *Proporcjonalność jako zasada wyznaczająca granice działania wspólnoty europejskiej*, „Państwo i Społeczeństwo” 2005, nr 1
- Mik C., *Opinia prawna na temat pojmowania aktów ustawodawczych i znaczenia tego pojęcia dla pozycji parlamentów narodowych w Unii Europejskiej*, „Zeszyty Prawnicze BAS” 2010, nr 2
- Mik C., *Powierzenie Unii Europejskiej władzy przez państwa członkowskie i jego podstawowe konsekwencje prawne*, [w:] J. Kranz (red.), *Suwerenność i ponadnarodowość a integracja europejska*, Warszawa 2006
- Mörtl M., *Preconditions and limits of mutual recognition*, „Common Market Law Review” 2010, nr 2

- Nowak B., *Solidarność i bezpieczeństwo energetyczne jako elementy polityki energetycznej UE. Wybrane prawne formy realizacji na rynku gazu*, „Studia Europejskie” 2014, nr 2
- Osiejewicz J., *Ingerencja harmonizacyjna Unii Europejskiej w porządku prawne państw członkowskich*, „Ius.Novum” 2014, nr 4
- Pastuszko G., *Tendencje federalizacyjne Unii Europejskiej*, Warszawa 2023
- Pietras J.J., *Reforma UE: Ocena uwarunkowań i propozycji zmian*, Bruksela 2024
- Pleszka M., *High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy – Analysis of the Lisbon Treaty Provisions*, „Yearbook of Polish European Studies” 2010, nr 13
- Podkowik J., *Charakter prawny wytycznych dotyczących programów operacyjnych finansowanych ze środków UE*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2012, nr 4
- Pogorzelska D., *Podnoszenie kwalifikacji zawodowych w prawie międzynarodowym, europejskim i na gruncie prawa polskiego*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2002, nr 2
- Polański Z., *Otoczenie monetarne dla polityki zacieśniania fiskalnego*, [w:] P. Albiński, Z. Polański (red.), *Dylematy polityki makroekonomicznej w warunkach kryzysu zadłużeniowego w Unii Europejskiej*, Warszawa 2015
- Potorski R., *Zasada nadrzędności prawa wspólnotowego a pojęcie suwerenności w świetle opinii, doktryny i orzecznictwa Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości*, [w:] Z. Leszczyński, S. Sadowski (red.), *Suwerenność państwa we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2005
- Rabczyńska M., *Akwakultura we Wspólnej Polityce Rybołówstwa*, „Komunikaty Rybackie” 2011, nr 6 (125)
- Saganek P., *Nowe reguły dotyczące podziału kompetencji między Unię Europejską a państwa członkowskie w świetle Traktatu z Lizbony*, „Przegląd Sejmowy” 2010, nr 4
- Schill S., von Bogdandy A., *Overcoming absolute primacy: Respect for national identity under the Lisbon Treaty*, „Common Market Law Review” 2011, nr 5
- Szymanek J., *Wstęp do nauki o konstytucji*, Warszawa 2024
- Świątkowski A.M., *Spór o prymat prawa unijnego nad konstytucjami państw członkowskich – déjà vu*, „Palestra” 2020, nr 11
- Tabak A., *Najważniejsze nowelizacje Konstytucji V Republiki Francji i ich wpływ na kształt ustroju politycznego państwa francuskiego*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2017, t. 26, nr 2
- Tereszkiewicz F., *Unia Europejska wobec problemów globalnych – instrumenty prawne Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa po traktacie lizbońskim*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2011, nr 85
- Tkachuk O., *Znaczenie Traktatu lizbońskiego Dla Rozwoju współpracy między Unią Europejską a Jej państwami sąsiedzkimi*, „Politeja” 2018, t.15, nr 3(54)

- Wasilewski A., *Prawna problematyka ochrony środowiska w związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej (kwestia granic związania Państw Członkowskich prawem WE)*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2004, nr 2
- Wendt I., *Rec.: M. de Visser, Network-based Governance in EC Law – The Example of EC Competition and EC Communications Law, Oxford 2009*, „Common Market Law Review” 2010, nr 6
- Wójtowicz K., *Prawo międzynarodowe w systemie źródeł RP*, [w:] M. Granat (red.), *System źródeł prawa w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Materiały XLII Ogólnopolskiej Konferencji Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego, Nałęczów 1-3 czerwca 2000*, Lublin 2000
- Wójtowicz K., *Suwerenność w procesie integracji europejskiej*, [w:] W.J. Wołpiuk (red.), *Spór o suwerenność*, Warszawa 2001
- Zawodziński K., *Solidarność energetyczna jako ogólna zasada prawa Unii Europejskiej*, internetowy „Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny” 2021, nr 5
- Zieliński M., *Klasyfikacje agencji zdecentralizowanych Unii Europejskiej*, „Studia Prawnicze KUL” 2017, nr 1

Ustawodawstwo:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319, z 2006 r. Nr 200, poz. 1471, z 2009 r., Nr 114, poz. 946
- Wersja skonsolidowana Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej – Część pierwsza – Zasady – Tytuł I – Kategorie i dziedziny kompetencji Unii (Dz.U. C 202 z 7.06.2016)

Wyroki:

- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego, sygn. akt K 18/04, OTK ZU 2005/5A/49

Pozostałe:

- Sprawdzanie w sprawie wniosków Parlamentu Europejskiego dotyczących zmiany traktatów. Dokument w ramach procedury A9-0337/2023, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0337_PL.html r.]
- Proposals of the European Parliament for the amendment of the Treaties, <https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/en/document-summary?id=1767191>

